

SINIRLI İFADE EDİCİ DİL BECERİLERİNE SAHİP ÇOCUKLARA DOĞAL DİL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİYLE ALICI VE İFADE EDİCİ DİL BECERİLERİNİN KAZANDIRILMASI UYGULAMA ÖRNEĞİ

Özel Eğitim Öğretmeni Meryem Demirtaş, Özel Eğitim Öğretmeni Neşe Eksi Kahraman,
Özel Eğitim Öğretmeni Nazlı Kahraman

TSK Gülsav Güvercinlik Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi
guvercinlikozelegitim@yahoo.com.tr

Dil ve konuşma sorunlarının son derece yaygın olmasından ve erken dönem dil ve iletişim sorunlarının genel gelişimi olumsuz olarak etkileyeceğinden, erken tanımlama ve eğitim son derece önemlidir. Ayrıca, erken dönem iletişim sorunlarının giderilmesi, ileri yaşlarda ortaya çıkabilecek akademik başarısızlık ve duygusal sorunların da önüne geçebilmekte ya da en azından bu sorunları hafifletilebilmektedir. Dil ve iletişim becerilerinin eğitimi için, doğal bağlanların kullanılması, doğal çevrenin iletişimi cesaretlendirmesi ve öğrenciyle iletişime girecek kişilerin iletişimi kolaylaştırılması gerekmektedir. Bunları sağlayan yaklaşıma doğal yaklaşım denilmektedir.

Çalışmada 2008 – 2009 yılında T.S.K Sağlık Vakfı Güvercinlik Özel Eğitim Merkezimizde eğitim almakta olan 4, 6, 7 yaşlarında olan üç erkek öğrenci yer almıştır.

Çalışma öncesinde yapılan gözlemler ve değerlendirmeler sonucunda çocukların dil becerilerinde gereksinimleri olduğu belirlenmiştir.

Çalışmada, Aile ve Öğretmen Görüşme Formu, Pekiktireç Belirleme Formu, Dil Kontrol listeleri, Dil Örneği Alma Formu uygulanmıştır. Dil örneğinin alınması, öğrencilerin dili hangi amaçla kullandığını belirlemek ve öğrencilerin karşılıklı konuşma becerileri(sıra alma, dinleme, uygun şekilde tepki verme, yeni konu başlatma, vb.) hakkında bilgi vermiştir.

Öğrencilerin değerlendirmeler sonucu dil becerilerindeki performans düzeyleri ve dili kullanma işlevleri de dikkate alarak doğal dil yönteminin basamaklarına uygun etkinlikler belirlenmiş bu etkinlikler uygulanmıştır.

Uygulamalarla ilgili aileler bilgilendirilip ailelerinde sürece katılımı sağlanmıştır.

Çalışma uygulama oturumları izlenip ve uygulama sırasında yapılan aile görüşmeleri ifade edici dil becerileri sınırlı olan çocukların dil becerilerindeki gelişme isteklerini ihtiyaçlarını ifade etme, verilen yönergeleri yerine getirmedeki performans düzeylerinde gelişme olduğu görülmüştür.

GİRİŞ

İletişim, insan etkileşiminin temelidir. Dil bu iletişimin sağlanmasında bir araç görevini görür. Çocuğun sözel dildeki yeterliliği onun sosyal ve akademik ortamlardaki başarısında rol oynar. Dil gelişimindeki aksamlar ve gereklilik çocukların diğer alanlardaki gelişimlerini etkiler. Sözel dil problemleri sıklıkla bebeklik döneminde ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden dil problemlerinin erken tanınması ve sağaltılması dil gelişiminin desteklenmesinde ve daha sonraki yıllarda akademik becerilerin kazandırılmasında önem taşır. Yetersizlikten etkilenmiş çocuklar için anadilin kazanımı sorunlu olabilecek alanlardan biridir. Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuklarda hem alıcı hem de ifade edici dil gelişimlerinde problemler görülebilir. Yakın geçmişten günümüze kadar yapılan araştırmalarda sosyal etkileşimci teorisinin temelini dayanan doğal dil sağaltım yaklaşımının yetersizlikten etkilenmiş çocuklara anadilin kazandırılmasında etkili olduğu görülmektedir. İfade edici dil becerisi sınırlı olan çocuklara dilin kazandırılmasında ilk adım etkileşimin sağlanacağı ortamlar hazırlanmaktadır. Etkileşim ortamları çocuklara birçok amaç için, farklı ortamlarda konuşma ve konuşmayı dinleme fırsatı verir; İfade edici dil becerisi sınırlı olan zihinsel engelli çocuklar, konuşma seslerini çıkarabilen, belirli sözcükleri veya cümleleri olan fakat sözcük türleri ve kurdukları cümle yapıları çeşitlilik göstermeyen, birçok amaç için dili kullanamayan çocuklardır. Bu çocukların ifade edici dili normal gelişim gösteren yaşlarına göre geridir. Sınırlı ifade edici dil becerileri olan zihinsel engelli çocukların ifade edici dilini, dilin üç bileşenini birbirleriyle etkileşim halinde kullanarak geliştirmek için amaçlar aşağıdaki gibi sıralanabilir. Bu çocukların daha fazla sözcüğü anlaması ve kullanması, daha çeşitli durumlarda dili kullanmasıdır. Karşılıklı konuşmalarda sıra alma becerisini geliştirilmesi. Sözcük ve cümlelerle daha zengin anlamları ifade etmesi, yani sadece nesnelere isimlendirmek için değil bu nesnelere ne yaptıkları, neye benzedikleri, kime ait oldukları hakkında konuşması. Dil gelişimine uygun dil bilgisi kurallarını kullanması(çoğullar, zaman ekleri, iyelik ekleri, zamirler gibi) Telaffuz becerilerini yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak geliştirilmesi. Cümleler kurması veya cümleler kuruyorsa daha uzun cümleler ve çeşitli yapıda cümleler kurması. Doğal dil yaklaşımında çocuğun dil gelişimine göre konulan amaçlarla, çocuğun ilgisine yönelik hazırlanan ortamlarda öğretmenin model olarak dili kazandırması amaçlanmaktadır. İletişimi başlatan çocuktur. Öğretmen, çocuğun iletişimi başlatması için ortamı çocuğun ilgisine yönelik düzenleyerek ve geliştirme tekniklerini kullanarak gerekli ipuçlarını verir.

YÖNTEM

Çalışmada 2008 – 2009 yılında T.S.K Sağlık Vakfı Güvercinlik Özel Eğitim Merkezimizde eğitim almakta olan 4, 6, 7 yaşlarında olan üç erkek öğrenci yer almıştır.

Çalışma öncesinde yapılan gözlemler ve değerlendirmeler sonucunda çocukların dil becerilerinde gereksinimleri olduğu belirlenmiştir.

Çalışmada, Aile ve Öğretmen Görüşme Formu, Pekiktireç Belirleme Formu, Dil Kontrol listeleri, Dil Örneği Alma Formu uygulanmıştır. Dil örneğinin alınması, öğrencilerin dili hangi amaçla kullandığını belirlemek ve öğrencilerin karşılıklı konuşma becerileri (sıra alma, dinleme, uygun şekilde tepki verme, yeni konu başlatma, vb.) hakkında bilgi vermiştir.

UYGULAMA SÜRECİ

Öğrencilerin değerlendirmeler sonucu dil becerilerindeki performans düzeyleri ve dili kullanma işlevleri de dikkate alarak doğal dil öğretiminin basamaklarına uygun etkinlikler belirlenmiş bu etkinlikler uygulanmıştır. Bu uygulamalar;

Göz Konağı Kurma: uygulamacı çocuğun adını söyleyip ve kendisine bakmasını isteyip çocuk bakmazsa, tekrar adını söyleyip kendisine tepki vermesini beklenmiştir.

Orak İlişi: Sözlü iletişimin gerçekleşmesi için aynı konu üzerinde konuşulmuş. Uygulamacı çocuklarla çalışırken onların ilgilendiği etkinliklerle ilgilenmiş daha sonra yavaş yavaş bu ilgiyi kendi ilgilendiği yöne çekmiştir.

Sıralı Konuşma: Uygulamacı sıralı konuşma etkinliği olarak top oyunu şarkılı oyunlar belirleyerek sıralı konuşma etkinliklerini uygulamıştır.

Model Olma: Uygulamacı önce çocuğun ilgi alanı belirlemiştir. Öğretim amacına ve çocuğun ilgi alanına yönelik materyaller veya aktifveler ortamda bulundurmıştır.

Uygulamacı çocuğun ilgi odağına yönelik sözel model oluşturmuştur. Çocuğun ilgilendiği şeyle ilgili konuşulmuştur. Uygulamacı çocuğun doğru tepkilerini anlayarak doğal pekiştiricilerle hemen pekiştirmiştir. Bu basamakta yapılan etkinlik çocuk arabaya ile ilgilenirken uygulamacı çocuğun "araba" demesini amaçlamış ve "araba" demesine model olmuş daha sonra çocuktan bunu beklemiştir. Araba oyunu devam ederken çocuk "araba" dediğinde öğretmen hemen evet bu "araba" çok güzel söyledin alkışlayarak çocuğu pekiştirmiştir. Bir başka etkinlikte resimli hikâye kitabı bakarken uygulamacı çocuğun önce kitabı bakmasını sağlamış daha sonra sayfayı açma sırası geldiğinde uygulamacı çocuğa "aç" demesi için model olmuştur çocuk da "aç" dediğinde uygulamacı evet "aç" dedin bak ben sayfayı açıyorum diyerek çocuğu pekiştirmiştir.

Geciktirme tekniği: Uygulamacı beklenen sosyal rutin geciktirilerek uyguladığı durumlarda çocuktan yapılan değişiklikle ilgili fikrini söylemesini beklemiş (bu basamağın etkinliğinde uygulamacı öğrenci ile bul-tak'ları takma çıkarma etkinli yapıpken çocuğun tak ve çıkar demesini amaçlanmaktadır. Takma sırası geldiğinde uygulamacı bul-tak'ı hemen takmayarak çocuğun "tak" demesini beklemiştir. Çocuk "tak" dediğinde ise evet "tak" dedin, ben de hemen takıyorum diyerek bul-tak'ı takarak çocuğu pekiştirmiştir). Bir başka etkinlikte çocuğa gerekli bir materyal veremeyerek de geciktirme tekniğini kullanmıştır (uygulamacı bu etkinlikte çocuktan bir nesne ve eylemi bir arada kullanmasını amaçlamıştır. Sulu boya ile boyama etkinliğinde çocuk fırçayı suya götürceği sırada uygulamacı çocuğa suyu veremeyerek çocuktan "su ver" demesini beklemiştir. Çocuk "su ver" dediğinde evet "su ver" dedin, diyerek suyu çocuğa vererek çocuğu pekiştirmiştir).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Uygulamalarla ilgili aileler bilgilendirilip ailelerinde sürece katılımı sağlanmıştır. Bu süreçte uygulamacılar ve aileler belli aralıklarla bir araya gelerek uygulamada bulunan basamaklarla ilgili uygulamacıların ailelere verdikleri dönütler ve bir sonraki basamakla ilgili ailelerin yapacakları hakkında bilgilendirilmesi sağlanmıştır.

Çalışma uygulama oturumları izlenip ve uygulama sırasında yapılan aile görüşmeleri ifade edici dil becerileri sınırlı olan çocukların dil becerilerindeki gelişme isteklerini ihtiyaçlarını ifade etme, verilen yönergeleri yerine getirmedeki performans düzeylerinde gelişme olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

Güzel Özmen, R., Sınırlı İfade Edici Dil Becerileri Olan Zihinsel Engelli Çocukların Dil Gelişimlerini Desteklemek İçin Öğretmenin Sınıf Ortamında Yapacakları.